

Bilim Teknoloji Ve Türkçe - Prof. Dr. Atilla Aydın

Bilim Teknoloji Ve Türkçe

Prof. Dr. Atilla Aydın

İnsanın tabiatı anlamaya çalışması, kendi varlığı ile başlar. Yüzyıllardır devam eden bu süreç, giderek geçen zamanla doğru orantılı olmayan bir biçimde hızlanmıştır. Bilgi birikiminin sayılara dökülerek büyüklüğünün takdir edilmesi zor bir iştir; buna rağmen çeşitli ölçütler kullanılarak yapılan değerlendirmeler daha önceki tarihi gelişmenin aksine, son yüzyıl içindeki bilgi birikiminin katlanarak artmakta olduğu ve bu sürecin daha da hızlanacağı yönündedir. Buna en somut örnek olarak, artık evlerimize bile giren bilgisayarların gerek işlem hızının gerekse hafızalarının son beş yılda 30 ila 50 kat arttığını belirtmek yeterli olacaktır. O kadar ki “son yüzyılda eriştiğimiz bilgi seviyesi, bütün insanlık tarihinin toplamında elde ettiği bilgi birikimini aşmıştır” tahmini yanlış olmasa gerekir. Yirminci yüzyılın başında atom hakkında elimizde sadece birtakım öneriler varken, bugün atom altı parçacıklarının deneysel gözlemleri yapılmaktadır. Yine yüzyılın başında insanoğlunun uçuşması hayal iken, yüzyıl bitmeden çok önce Ay'a gidilmiş, Mars ve Güneş sistemi dışına sondalar ve uydular gönderilmiştir. Bilimin tabiatı anlamadaki başarısı ve onu sıradan insanlar için kullanılabilir hâle getiren teknolojik gelişme, insan hayatının her parçasını derinden etkilemektedir. Öte yandan, teknolojik gelişmenin doğru kullanılmaması nedeni ile istenmeyen etkiler de ortaya çıkmıştır; çevre kirliliği buna en belirgin örnektir.

Bilimsel ve teknolojik gelişme, sadece fiziksel hayatı değil, aynı zamanda kültürel hayatı da etkilemektedir. Bu etkileme, hem yeni kültürel biçim ve değerlerle yol açmak şeklinde hem de var olan kültürel değerleri değişime uğratmak ve bazen de yok etmek şeklinde kendisini göstermektedir. Bu olgulardan birincisine en son örnekler arasında elektronik müzik, elektronik resim ve internet üzerinden alışveriş, sonuncusuna ise teknoloji ile elde edilen refah ve ulaşımın kolaylaşması ile yok olmakta olan bayram ziyaretleri, sinema ve artan televizyon kanalları karşısında tiyatrunun gerilemesi gösterilebilir. Haberleşmedeki gelişmenin baş döndürücülüğü ülkemizde de kendisini açık bir şekilde göstermektedir.

Teknoloji, küreselleşmekte olan ekonomik değerler ve jeopolitik gruplaşmaların himayesinde kendisine kaynaklık eden dili de beraberinde getirmektedir. Günümüzde ise bu dil kendisini İngilizce olarak göstermektedir. Gelişmeleri takip edebilmek için bilim ve teknoloji ile ilgilenenlerin İngilizce öğrenmeleri kaçınılmaz hâle gelmiştir. Nitekim Rusya ve Orta Asya ülkeleri de dâhil olmak üzere birçok ülkede İngilizce öğrenimi gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Bilim ve teknolojiyi daha iyi anlamak ve çağdaş medeniyet seviyesini yakalamak gerekçeleri ile ülkemizde de İngilizce öğrenimi son on beş yılda çok artmıştır; bu amaçla İngilizce öğretimi anaokulundan üniversiteye kadar eğitim sürecinin bütün aşamalarına sokulmuştur. Hatta İngilizce öğretimi ile yetinilmemiş ve birçok okulda eğitimin tamamı İngilizceye dönüştürülmüştür. Ancak, eğitim kadrolarının İngilizce eğitim için yetersiz oluşu bunların birçoğunda eğitimin melez bir dille yapılmasına yol açmaktadır. Üniversiteler de dâhil olmak üzere, birçok okulda İngilizce eğitim, öğrencinin öğrenmesi gereken temel kavramları öğrenmemesine yol açmakta, bazıları -İngilizce bilen ama konusunu bilmeyen öğrenciler- bir sonraki eğitim aşamasına devredilmektedirler.

Ülkemizin en iyi üniversiteleri ya tamamen ya da kısmen İngilizce eğitim vermektedirler. Buna gerekçe olarak da Türkçenin bilim dili olmadığı ve hatta olamayacağı söylenmektedir. Bu görüşe göre, uluslar arası bilim dili İngilizcedir ve hep öyle kalacaktır; bilim de teknolojiye ihtiyacı tartışılmaz olan ülkemizin bunları İngilizce eğitimle almaktan başka çaresi yoktur. Kısacası, İngilizce eğitim ile batılı gibi düşünebilmek sağlanacaktır. Bu görüşün irdelenmesi için önce bilim dili ne demektir sorusu ile başlamak gerekir. Eğer bilim dilinden kasıt, dünya üzerindeki mevcut bilimsel ve teknolojik bilgi birikiminin çoğunluğunun İngilizce yazılı olduğu, konferans ve toplantıların İngilizce yapıldığı ise, bu takdirde bu konuda sağlıklı bir istatistiğin mevcut olmadığını bilmemiz gerekir. İspanyolca, Fransızca, İtalyanca, Almanca, Rusça, Japonca ve Çince yazan bilim ve teknoloji dünyası bir kenara bırakılıp bu iddianın doğru olduğu kabul edilse bile, yoğun bir tercüme programı ile bu kaynakların önemli bir kısmı Türkçeye kazandırılabilir. Gelişmekte olan yazılım teknolojileri ile İngilizceden Türkçeye tercümeler çok çabuk ve ucuz bir şekilde yapılabilir. Bu konuda gerek üniversiteler, gerekse YÖK, TÜBA ve TÜBİTAK gibi kurumların büyük katkıları olabilir. Böyle bir yaklaşım İngilizce öğrenemeyenlerin de bilim ve teknoloji ile tanışmalarına fırsat verir ve bu anlamda eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasına katkıda bulunur.

Ancak, Türkçenin bilim dili olmadığı ve olamayacağı varsayımının başka bir boyutu daha vardır: Bu boyut, Türkçenin bilimsel düşüncüyü ifade edemeyeceği iddiasıdır. Bu anlamda bir bilim dili, bilimsel düşüncenin ifadesinde gerekli hassasiyeti yansıtabileni yani kavramlar arasındaki küçük farkları anlaşılır, şüpheye yer vermeyen ve tutarlı bir biçimde ifade edebilen dildir. Bu yönüyle, bilim dili, günlük konuşma ve yazma dilinde çoğu kez kullanılmayan kelime ve deyimler içerir, kısaltmalar kullanır. Hatta günlük dil ile bilim dili arasında benzer kavramların farklı içeriklerde kullanılması söz konusu olabilir. Ancak, bilim dilinin günlük dilden türemediği var sayılsa bile onunla birçok ortak unsurlar paylaştığı da bir gerçektir. Bu çerçevede düşünüldüğünde, çağdaş bilim ve teknolojinin ifadesinde Türkçenin başarılı olamayacağı varsayımı, en geniş haliyle bu işlev için Türkçenin hece, kelime, cümle yapısı ve imlâsı ile yetersiz olduğunu ileri sürmek demektir. Öte yandan, Türkçenin bilim dili olmadığı iddia edilirken, bazı kavramların İngilizce ifadelerinin Türkçe karşılıklarının da olmadığı belirtilmektedir. Türkçenin yapısal olarak bilimsel düşüncenin ifadesinde yetersiz kalacağı

varsayımı hiçbir bilimsel çalışmaya dayanmayan, hayal mahsulü ve siyaset ürünü bir dogmadır. Dilbilimciler tarafından genel olarak kabul edilmiş böyle bir çalışmanın varlığı çok şüphelidir. Aksine, Türkçenin matematiksel bir dil olduğu, bilgisayar ortamı için çok uygun olduğu zaman zaman gazete haberleri olarak bile yer almaktadır.

Türkçenin bilim dili olamayacağı varsayımı, bazı bilimsel tanımların Türkçe karşılıklarının olmamasına dayandırılıyor ise bu durum, bilinçli bir Türkçe politikası ile kısa zamanda telâfi edebilecek bir eksikliktir. Türkçe, üç kıtadaki yerel zenginlikleri ve hece yapısındaki esneklikleri ile yeni sözcüklerin türetilmesinde çok büyük bir potansiyele sahiptir. Bu eksiklik Türk aydınlarının ortak iradesi ile çok kısa bir zaman zarfında aşılabılır. Bu konuda da YÖK, TÜBA, TÜBİTAK ve Türk Dil Kurumu gibi kuruluşlara önderlik görevi düşmektedir. Türetilen kelimelerin ortaya atılması ve Türk bilim dünyasınca tartışılarak kabul veya reddedilmesi süreci, başta internet ve elektronik posta olmak üzere gelişen elektronik haberleşme ortamları kullanarak çok hızlandırılabilir. Türetilen yeni kelimelerin yazılacak yeni Türkçe bilim kitaplarında pedagojik prensipler çerçevesine kullanılması ve bu kitapların ucuz maliyetle hedef kitlelere ulaştırılması, bilim ve teknoloji ağırlıklı derslerin internet üzerinden verilmesi gibi yöntemler de, bu sürecin kısaltılmasında çok faydalı olabilir.

Türkçenin içine düşürüldüğü bu durumun başka boyutları da vardır ve Türkçenin bilim dili olmasını kolaylaştırmak için bu hususların da çözüme kavuşturulması gerekir. Meselâ serbest pazar ekonomisinin ürünü yeni tüccar sınıfı, yurt dışında üretilen teknolojiyi ülke içinde daha kolay pazarlamak ve kârını kapmak için, ürün ve reklâmlarında İngilizce kullanımını ön plâna çıkarmıştır. O kadar ki artık televizyon kanallarından bazılarının çocuk saati yerine "kids" saati vardır. Gazeteler ve televizyon kanalları yarı Türkçe yarı İngilizce yazıp konuşmakta, sunucular "Aman Allah'ım!" yerine, "Aman Tanrım!" (Oh, my god!) demektedirler. Gazetelerin köşe yazarları, yazılarının içine aslına uygun bir şekilde yazdıkları İngilizce kelimeler serpiştirmekte bir beis görmemekte, bu yöntemle, yazdıklarının çok önemli olduğu intibasını vermeye çalışmaktadırlar. Sokaklarda dükkân isimleri İngilizce, reklâm levhaları İngilizcedir. Yeni mezun mühendis ve mimarlarımız mesleklerinin gerektirdiği Türkçe terimleri bilmediklerinden kuş dili bir Türkçe (Türklizce) konuşmaktadırlar. Yurt dışı sermaye ile yapılan iş birlikleri sonucunda çeşitli konularda yayınlanan onlarca dergi, adından başlayarak yarı İngilizce yarı Türkçe bir dilde yayınlanmaktadır. Bu durum resmi kurum ve kuruluşlara da yansımıştır. Nitekim devlet erkânımız, Türkiye Cumhuriyeti uçaklarında değil, "Republic of Turkey" uçaklarında uçmaktadır. Hastane adları bile İngilizceleşmekte, acil servisleri "emergency room" olmaktadır. Türkçe, kaba ve geri bir anlam taşımaya başlamış; İngilizce, medeniyetin timsali olmuştur. Büyük Atatürk'ün dediği gibi, bütün bu şeraitten daha elim ve vahim bir durum olması için, cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kalelerinin zapt edilmesi, bütün tersanelere girilmesi, bütün orduların dağıtılması ve memleketin her köşesinin bilfiil işgal edilmesi, memleket dâhilinde iktidar sahiplerinin gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunmaları mı gerekmektedir

bilinmez; ama ülkemizi yönetenlerin bu durum karşısında ilgisiz kaldıkları ortadadır; herkes Türklerin toplu intiharını seyretmektedir.

Bu durum Türklerin başına ilk defa gelmemektedir; Türkler daha önce Arapça ve Farsçanın, sonraları Rusça, Almanca ve Fransızcanın da etkisinde kalmışlardır. Türkçe bu kültürlerin etkisinde kalmış fakat kendi gelişmesini de sürdürmüştür. Ancak, Türkçenin zamanımızda karşı karşıya kaldığı durum geçmiştekilerden farklılık göstermektedir. Telefon, belgeçer, uydu ile radyo ve televizyon yayınları elektronik gazete ve dergiler, cep telefonu, internet gibi yaygın haberleşme teknolojileri nedeniyle İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkileri çok yoğun bir biçimde oluşmakta ve geçmişle karşılaştırıldığında bu durum geniş halk kitlelerini etkilemektedir. Buna göre bölgesel ekonomik ve jeopolitik gruplaşmaların getirdiği politik baskılar da eklenince, İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkilerinin kalıcı olma ihtimali artmaktadır.

Bu durum, Türk aydınının iki yüzyıllık çıkmazının günümüzdeki uzantısıdır; imparatorluklar kurmuş bir milletin çocukları, geri kalmışlığın sefaleti ile bilim ve teknolojinin doğurduğu ihtişam arasında ezilmekte, aşağılık duygusunun verdiği umutsuzlukla kendini bilim ve teknolojiye hâkim dilin ayakları altına atmaktadırlar. "onları daha iyi anlamak" adına yapılan bu taklitçilik, daha önceleri yapılanların kötü bir örneğidir. Almanca öğrenip, Prusya terbiyesine ihtiyaç duyanlar, Fransızca öğrenip Russo'yu çözmek şarttır diyenler ve nihayet Yunanca ve Lâtincenin okullarımızda mecburî tutulmasını batılı gibi düşünebilmenin ön şartı olarak görenler bile, bütün bir toplumun dilinin tamamen değişebileceğini düşünmemiş olsa gerektirler. Bu teslimiyetçiliğin, Türkçenin ve onunla birlikte Türk insanının duygularının, düşüncelerinin ve kendi kültürüne dayalı yaratıcı gücünün de yok olma ihtimali dikkate alınmamaktadır. O kadar ki kendi dilinde konuşup yazamayanların, emrine girdikleri dilde, bilimsel düşüncenin özünde var olan farklı düşünebilmek ve var olanı sorgulamaktan aciz kalacaklarını dahi görememektedirler. Bu durum, bütün bir toplumun entelektüel kapasitesinin ipotek altına alınması anlamına gelmektedir. Gerek kendi toplumları için, gerekse evrensel medeniyet için kendi kültürel değerlerinden kaynaklanan özgün çözüm ve önerilerde bulunamayan toplumlar yok olmaya mahkûmdurlar. Bugüne kadar ürettiği evrensel değerler göz önüne alındığında, Türk milletinin bu sonu hak etmediği ortadadır.

Türkçenin bilim dili olması için çalışırken, Türkçe üzerinde oynanan diğer oyunların da farkında olmak için İngilizceye masumane önem atfedenlerin aksine, ülkemizde, az sayıda da olsa güttükleri siyasetin gereği olarak İngilizceyi teşvik edenlerin de var olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır: Bunların bir kısmı İngilizcenin uluslararası hegemonyası ile ekonomik, sosyal ve politik avantajlar sağlamaları kaçınılmaz olan ülkelerin ve onların yerli işbirlikçileri olabilir. Millî devletin yıkılmasını arzu edenlerin kendileri için büyük bir fırsat doğduğunu düşünmeleri ve bu uğurda Türk kimliğini yok etmek için Türkçenin yok edilmesine çalışmaları da uzak bir ihtimal değildir. Onlara göre, bu amaç için "fifty" Türkçe, "fifty" İngilizce bile yeterli olabilir.

Dil demek bir millet için veya en azından Türkler için var olmak demektir. Biri neredeyse bin yıllık, diğeri ise neredeyse yüzyıllık bir bayramla kutladığımız Türkçe için önce yeniden iman tazelememiz şarttır. Her yıl gösterdiği yolda yürümek için yeminler ettiğimiz büyük önder Atatürk'ün "**Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok güçlüdür. Dilin millî ve zengin olması millî duygunun başlıca etkenidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.**" cümleleriyle ifadesini bulan bilincin yeniden yeşertilmesi gerekmektedir. Türkiye gibi ekonomik, politik ve sosyal menfaat ilişkilerinin çok yönlü olduğu ve çoğu zaman yabancı güçlerin yerli işbirlikçileri ile birlikte topluma yön verebildiği bir ülkede böyle bir bilincin oluşması öncelikle siyasî iradenin ortaya çıkmasının hiç de kolay olmadığını görülür.

Ancak, Türkçenin içine düştüğü vahim durumdan kurtarılması ve bilim-teknoloji dili olması için böyle bir siyasî iradenin oluşması da yeterli değildir. Bu iradenin gerçekçi ve somut politikalara dönüşmesi gereklidir. Bu politikalar çerçevesinde eğitim, ticareti kültür ve sosyal alanlarda birçok tedbirin yürürlüğe konulması gerekecektir.

Türkçe ve yabancı dil öğretimi çok ciddi bir biçimde kuvvetlendirilmelidir. Buna mukabil bütün okullarda eğitim istinasız Türkçe olmalıdır. Türkçe okul kitapları çoğaltılmalıdır. Üniversiteler için gerekli Türkçe ders kitapları ve kaynakların yazılması için TÜBA, YÖK ve TÜBİTAK desteğinde teşvikler sağlanmalıdır. Ne yazık ki ülkemizde üniversite öğrencileri için Türkçe ders kitapları ve yardımcı kitaplar yok denecek kadar azdır. Bilim ve teknolojiye en son gelişmelerin aktarılacağı Türkçe kaynak yazmak isteyen öğretim üyeleri maddi ve manevî olarak ödüllendirilmelidir. Üniversiteler başta olmak üzere bilim ve teknolojik araştırmalara daha büyük kaynaklar ayrılmalı ve özellikle doktora eğitimi güçlendirilmelidir. Unutulmamalıdır ki Türkçeyi korumanın en yolu bilim ve teknolojiyi üretmekten geçer. Türklerin de bilim üretebilmeleri, Türkçenin korunup geliştirilmesini bir gurur vesilesi yapacaktır.

Çıkarılacak bir yasa ile Türkçe koruma altına alınmalıdır. Meclis gündemine zaman zaman gelen Türkçe tasarısı bir an önce çıkarılmalıdır. Bu çerçevede getirilecek düzenlemelerde yasaklamalar yerine ağır vergilendirme yöntemleri seçilmelidir. Tabelâ ve reklâm afişleri ile ilgili rüsumu büyük oranlarda artırmalı ve sadece Türk Dili Kurumu sözlüğüne uygun tabelâ ve reklâm afişleri için büyük indirimler yapılmalıdır. Televizyon ve radyolardaki sunucular ve reklâmlarda seslendirme yapanlar Türk Dil Kurumunun açacağı kurslardan geçirilmeli ve böyle personel çalıştıran basın yayın organlarına ek vergi indirimleri sağlanmalıdır. Bu yöntemlerle sağlanan bütün vergiler devletin kültür faaliyetlerine destek olmalıdır. Başta devlet tiyatrosu ve balesi olmak üzere devletin yapacağı ve destekleyeceği her türlü kültür faaliyetinin bu yolla desteklenmesi Türkçe ve Türk kültürünü güçlendireceği gibi bu işle uğraşanları da bilinçlendirecektir. Geri plânda kalmış olan Türk Dil Kurumu öne çıkarılarak vatandaşların,

Türkçe yazıp konuşmalarını doğrudan ve dolaylı desteklemesi sağlanmalıdır. Bu sırada bilim ve teknolojinin sağladığı bütün imkânlardan faydalanılmalıdır. Buna bir örnek olarak, artan tercüme ihtiyacını karşılamak üzere basın ve yayın organlarında tam ve yarı otomatik çalışan ve Türkçeye tercüme yapabilecek yazılım paketlerinin üretilmesi ve kullanılması teşvik edilmelidir. TRT başta olmak üzere televizyon yayınlarında Türkçe yayın sırasında Türkçe alt yazı kullanılması yaygınlaştırılmalı ve gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında yaşayan ve bu yayınları takip edenlerin Türkçeyi öğrenmeleri kolaylaştırılmalıdır. Bunlar, Türkçenin korunup geliştirilmesi için yapılabileceklerin sadece küçük bir kısmıdır.

Türkçenin önümüzdeki 50 yıl içinde yok olacak diller içinde sayılması insana önce şaşkınlık sonra derin bir üzüntü veriyor. En az bin yıl önce yok olmuş dillerin olağanüstü çabalarla diriltildiği, tarih sahnesinde hiç yer almamış kavimlerin dillerinin teşvik edildiği bir devirde Türkçeye reva görülenleri bizim günahımız olarak görmek gerektir. Bilim ve teknolojiyi yanımıza alarak bu durumu bir an önce düzeltmezsek, bilim ve teknolojinin hüküm sürdüğü bu çağda, pek yakında çok geç olacak ve tarih bizi asla affetmeyecektir. Bu satırları yazarken, sekiz yaşındaki yeğenim Çağrı'nın, dün annesine: "Anne sokaktaki her şey İngilizce, neden Türkçe öğrenmemiz gerekiyor?" diye sorduğunu düşünüyorum ve ona inandırıcı bir cevap arıyorum.